

HAGABLADET

Nr 2 / 2002

Parkens mångfald

VAD HÄNDER MED DEN BIOLOGISKA MÅNGFALDEN OM NATIONALSTADSPARKEN BYGGS IN?

av Johan Colding

FN räknar med att cirka 60 % av jordens befolkning kommer att bo i städer år 2030. Redan idag bor hälften av världens invånare i städer, varav 80 % av i-ländernas befolkning. En ökad urbanisering medför kraftig påverkan på den biologiska mångfalden samt de ekologiska varor och tjänster som upprätthålls av urbana ekosystem. Rening av stadsluft från föroreningar, reglering av det lokala klimatet, rekreation och upplevelsevärden är några av de tjänster som urbana ekosystem erbjuder en stads befolkning. Det är tjänster som ofta glöms bort till skillnad från de mer omedelbart förnimbara varor som naturen erbjuder människan i form av till exempel mat, virke och textilier.

En jämförelse av kartor över stadsutbyggnaden i Stockholms län visar tydligt hur dramatiskt landskapet har förändrats över en hundraårsperiod. Grönstrukturer har i allt snabbare takt omvandlats till områden för bostäder, kontor, serviceinrättningar och infrastruktur. Under 1970-talet försvann till exempel 8 % av länets grönytor, under 80-talet cirka 7 %, och denna

utveckling fortsatte även på 90-talet. För närvarande ökar länets befolkning med cirka 20 000 personer om året. För att denna utveckling på sikt ska vara hållbar är det nödvändigt att social och ekonomisk utveckling sker i samklang med de ekologiska värden och tjänster som länets kvarvarande grönytor erbjuder sina invånare.

Stockholms centrala delar hyser världens största stadspark – Nationalstadsparken. Denna gröna lunga kan man, om man så vill, betrakta som ett slags museum över Stockholms historia i vilket man kan vandra runt och hänföras av olika tids- och kulturyttringar och samtidigt få en stunds avkoppling från ett hektiskt stadsliv. Förutom rekreations- och upplevelsevärden erbjuder parken också en rik biologisk mångfald. Av Upplands alla växt- och djurarter återfinns cirka tre fjärdedelar i parken, varav cirka 800 fröväxter och uppemot 250 fågelarter. Här finns även nationellt utrotningshotade arter och ett antal nyckelarter – arter vilka skapar nödvändiga förutsättningar för en rad andra arter och i vars frånvaro de inte skulle fortleva. På Djurgården finns också norra Europas största bestånd av gamla ekar – träd vars kulturhistoria är lika fascinerande som betydelsefull, i likhet med de bio-



Eken – en karaktärsgivare i Nationalstadsparken med betydelse för mångfalden.

logiska värden som de gamla ekarna upprätthåller.

Nationalstadsparkens landskap är i hög grad ett resultat av människans nyttjande och förvaltning i området. Från en historia av tidigt jordbrukslandskap till kunglig jaktmark, engelskinspirerat anlagda parktytor, centrum för modernt skogs- och lantbruk samt trädgårdsodlingskonst, till våra dagars rekreations- och nöjescentrum (tillika skyddat 1995 i form av lagen om Nationalstadsparken!) är parkens biologiska mångfald ett resultat av människans bruk och nyttjande. >>>

HAGABLADET

är en tidning för natur och kultur vid Haga-Brunnsviken. Den utkommer med fyra nummer per år. Lösnummerpris 10 kr.

REDAKTION:

Evalena Lidman,
Sverker Michélsen.
ANSVARIG UTGIVARE:
Lars Sundström,
Haga-Brunnsvikens
vänner.



HAGA-BRUNNSVIKENS
VÄNNER
info@haga-brunnsviken.org
Box 23224
104 35 Stockholm

Upptäck Haga på Hagadagen!

VÄLKOMMEN TILL HAGAPARKEN PÅ Hagadagen, en dag som går i naturens och historiens tecken!

Om Du är medlem i Haga-Brunnsvikens vänner kommer Hagabladet hem i brevlådan. Kanske Du hör till dem som fått tidningen i handen på Hagadagen? Ta då en titt på programmet på baksidan! Som Du ser finns det många inslag i Brunnsvikenområdet som man lockas att utforska. Följ med på någon vandring, besök något av alla museer, eller varför inte, bege Dig ut på självaste Brunnsviken med något flytetyg.

Kanske Du också hinner ägna

artiklarna någon uppmärksamhet. Som synes – det händer mycket i området. Forskarnas ögon riktas mot Nationalstadsparken, liksom byggintressenas.

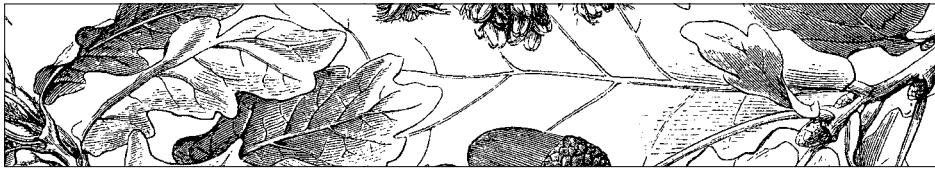
Haga-Brunnsvikens vänner har nu i mer än ett decennium verkat för områdets skydd och förskönande. Ärendena som nämns i denna tidning är bara några få bland många, många som föreningen har engagerat sig i. Ofta har engagemanget handlat om att värna miljöer som hotas av en exploatering.

Men föreningen vill också försöka hjälpa till att utveckla och väcka intresse för detta fan-

tastiska stycke Stockholm/Solna.

Hagadagen är ett sådant försök. Även under de mörkare årtiderna arrangeras vandringar – se baksidan! Hagabladet ska inte glömmas bort i denna strävan, och inte heller föreningens hemsida, www.haga-brunnsviken.org. Håll ett öga på den framöver! Ett förslag av landskapsarkitekt Sture Koinberg till förbättringar av Brunnsvikens stränder kommer att presenteras där.

Vill Du veta mer om vår verksamhet och – varför inte – bli medlem? Kom förbi och växla några ord, på Hagadagen finns vi på plats framför Koppärtälten! ●



►►► I den bemärkelsen är det felaktigt att likna parken vid ett museum, där ju främsta syftet är att försöka bevara något åt eftervärlden som det är. Nationalstadsparkens historia visar snarare att utveckling och förändring gjort parken till vad den är idag.

En central fråga är om det nuvarande exploateringsstrycket på parkens omgivande ekosystem hotar förutsättningarna för att bevara den biologiska mångfald som dess förvaltare, intressegrupper och nyttjare värnar om. Frågan blir alltmer aktuell ju mer av parkens omgivande grönytor som tas i anspråk för social och ekonomisk utveckling. Antag att parken i framtiden isoleras och blir till en grön ö i stadslandskapet – vad kan då tänkas hända med parkens biologiska mångfald?

Studier från utlandet visar vad som skett med den biologiska mångfalden i större stadsparker som byggts in och därmed isolerats från omgivande grönytor. Vi kan dra värdefulla lärdomar av sådana studier och därmed kanske styra utvecklingen åt rätt håll.

Ett exempel utgör Middlesex Fells Reservation i USA. Denna åtta kvadratkilometer stora skogspark ligger cirka en mil norr om centrala Boston. Den ligger omgärdad av förstäder och splittras upp i två halvor av en större motorväg. Middlesex Fells blev skyddad så tidigt som 1894 och redan vid den här tidpunkten genomförde man en florainventering i området. Ungefär hundra år senare, 1993, gjorde man återigen en inventering av floran. Man fann då att nästan en fjärdedel av de cirka fyrahundra växterna hade försvunnit. I genomsnitt har en växtart per år försvunnit från Middlesex Fells sedan 1894 och andelen arter som kan karakteriseras som "främmande" har ökat stadigt. Vad som är särskilt anmärkningsvärt är att även arter som var vanligt förekommande i slutet av 1800-talet har försvunnit, vilket belyser att arbete med biologisk mångfald inte enbart bör handla om att skydda hotade arter utan även att skapa förutsättningar för arter som vi tar för givna alltid ska finnas.

En rad samverkande faktorer tycks ha bidragit till situationen i Middlesex Fells. Ökande mängd luftföroreningar, rekreativ användning och fragmentering (uppstyckning) av parkens grön-

nytor samt en successiv förändring av parkens markanvändning tycks ha gynnat mer toleranta växtarter på bekostnad av de mer förändringskänsliga. Men den allra viktigaste orsaken till florautarmningen tycks ha varit exploateringen av omgivande grönområden. År 1894 var grannskapet till stor del skogsmark. Nuförtiden ligger närmast skyddade område över en halvmil från parken. Med andra ord: parken har med tiden blivit en isolerad ö i Bostons förstadslandskap, vilket försvårat förutsättningarna för hotade växter att komma tillbaka från omgivande grönytor.

Ett annat exempel utgör Kings Park i Perth, Australien. Parken, som är fyra kvadratkilometer stor, ligger endast ett stenkast från Perths centrala stadskärna och skyddades redan år 1872. I en relativt ostörd del av parken gjorde man 1928 en inventering av antalet fågelarter. Inventeringen upprepades 1986. Av totalt 44 registrerade arter hade fem minskat i antal, nio blivit lokalt utrotade, medan elva ökat. Dessutom hade tre arter tillkommit.

Här liksom i Middlesex Fells har förlusten av omgivande grönområden varit avgörande för förändringen av fågelfaunan. Kings Park har i allt högre omfattning blivit isolerad på grund av Perths stadsutveckling med undanröjandet av ursprunglig vegetation. Förändrad markanvändning runt parken med anläggandet av villaträdgårdar har till exempelvis gynnat nektar- och fruktfödande arter, liksom allätare som dragit nytta av människans närvaro. Detta i kombination med en felaktig skötsel av parkområdet har bland annat lett till en förändring av vegetationsstrukturen. Numera har marktäckande buskar breddat ut sig i Kings Park, vilka konkurrerat ut större bestånd av eucalyptusträd. Detta har missgynnat markfödande fåglar och de som är beroende av större träd för föda och för bobyggande.

Vad dessa två exempel visar är att förutsättningar för att skydda biologisk mångfald inte enbart ligger i förval-

tandet av det område som en större och skyddad stadspark tar i anspråk. Stadsparker är beroende av förvaltning och skydd av omkringliggande ekosystem för att arter som hotar försvinna i den enskilda parken ska ha en chans att komma tillbaka utifrån om så är nödvändigt.

I ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt med titeln "Samförvaltning för att bygga adaptiv kapacitet i urbana landskap" försöker forskare vid Centrum för naturresurs- och miljöforskning (CNM) på Stockholms universitet i samarbete med Beijerinstitutet bland annat ta reda på vilka omgivande grönytor som kan vara betydelsefulla för en mer långsiktig förvaltning av Nationalstadsparken. Syftet är att försöka stärka förutsättningarna för den biologiska mångfalden i Stockholms läns centrala delar mot bakgrund av nuvarande urbaniserings-trend. Projektet ingår i *The Millennium Ecosystem Assessment*, ett FN-program med syftet att stärka skötseln av ekosystem och deras biologiska mångfald. Forskningsprojektet kommer bland annat att studera hur områden såsom kolonilotter, golfbanor, större kyrkogårdar, fruktodlingar, skogs- och lantbruk, mindre stadsparker, gröna kilar och inte minst natur- och kulturskyddade områden kan tänkas bidra till Nationalstadsparkens biologiska mångfald. Sådana områden kan tänkas ha en rad funktioner för arterna i Nationalstadsparken och därmed utgöra viktiga support-områden för dessa. Grönytorna förvaltas dessutom oftast av olika intressegrupper och nyttjare med olika mål och syften. Det är viktigt att knyta dessa grupper närmare varandra och att ett utbyte av kunskap och erfarenheter sker mellan nyttjare och forskare kring förvaltningsproblematik och ekosystemskötsel. Det är detta vi kallar "samförvaltning" inom projektet och som vi hoppas i framtiden ska kunna mynna ut i en mer effektiv förvaltning och ett starkare skydd av de växter och djur som finns i Nationalstadsparken och dess omgivande ekosystem.

*Johan Colding
är doktor i naturresurshushållning vid
Beijerinstitutet för ekologisk ekonomi,
Kungliga Vetenskapsakademien.*

En lämpligare länk

EN NY TUNNELBANELINJE MELLAN KAROLINSKA och KTH? En bevarad Roslags-tullsklippa? Fria utblickar mot Brunns-viken? En Bellevuepark som knyts ihop till sitt ursprungliga utseende?

Efter en inflammerad och långdra-gen politisk process tycks nu ett beslut vara på gång i Stockholms stadshus om ett genomförande av Norra länken, den underjordiska motorväg som ska förbinda Värtan med Norrtull.

Men det är inte den länken som ger de ovan nämnda fördelarna. För fem år sedan stoppades Norra länken i rege-ringsrätten, eftersom den stred mot lagen om Nationalstadsparken. Sedan dess har Vägverket laborerat en del med tunn-larna, men i allt väsentligt är det samma väg som man nu vill bygga. Fortfarande innebär länken ingrepp i flera känsliga miljöer i Nationalstadsparken, fortfarande är länken så stor, att den är anpassad för en framtida Österled. Det sistnämnda är diskutabelt på grund av att den motorvägen, en fortsättning av Norra länken mot Nacka, är lagd på is.

Nej, den länk som ger de ovan uppräddade fördelarna är en annan. Inom Haga-Brunnsvikens väner och Förbundet för Ekoparken har alternativ diskuterats – här antyds huvuddragen:

Till att börja med skulle länken kunna utföras med nättare dimensioner. Flera av anslutningarna till ytväg-nätet kan avlägsnas, bland annat den som innebär ett fult sår i Roslagstulls-klippan. Och en enklare länk, med endast fyra körfält istället för det lig-gande förslaget sex, skulle i stora drag kunna avlasta ytvägnätet lika mycket (detta framkom vid en miljö-prövning 1995).

Vidare kunde Värtabanan läggas i samma tunnelpaket. Värtabanan är den järnvägssträcka som slår en vid båge från Värtahamnen till Stockholms central; genom Lill-Jansskogen, förbi Albano, genom Bellevue, över Norrtull

på en bro och vidare förbi Norra Station. Järnvägen används nu för godstrafik i ganska måttfull omfattning. Istället kunde den användas för persontrafik!

I det liggande förslaget bibehålls rälsen i sitt nuvarande läge. Den mest betydande förändringen är att spåren bitvis, förmodligen, placeras på nya brospann istället för på en bank.

Vilka fördelar ger en nedgrävd Värtabana? Låt oss börja i väster. Den stora utbyggnaden som planeras vid Norra Station skulle inte behöva genomkorsas av spår i markplanet. Spåren kan läggas i det schakt som den befintliga delen av Norra länken leds genom, och som ska däckas över med den nya bebyggelsen. (Om inte spåren läggs djupare i denna del, blir vinkeln för brant för att spåren ska kunna föras ned längre fram).

Vid Norrtull skulle de broar och bankar försvinna som blockerar ögonkontakt med Brunnsviken, och en möjlighet att äntligen skapa en värdig entré till Stockholm från norr kommer på köpet. I Bellevue skulle 1700-tals-parken kunna läka samman. Även vid Roslagstull förbättras den visuella kontakten med Brunnsviken, bron över Roslagsvägen skulle kunna tas ned.

Nästa stopp är Albano. Nedanför branten, framför Fysikcentrum, pågår planering för nya hus där nu skjul-bebyggelse finns. Mitt igenom denna trekantiga plätt löper spåren. En nedgrävd räls skulle här ge stora möjlig-heter för de gröna sambanden mellan Norra Djurgården och Brunnsviken. Skäl för och emot en möjlig tunnel-baneuppgång på platsen bör också övervägas. Och vidare, längre fram i Lill-Jansskogen, skulle järnvägsbanken kunna omvandlas till cykelbana.

Följ ärendet – Haga-Brunnsvikens väner planerar att framåt höstkanten sammanställa material kring Norra län-ken på www.haga-brunnsviken.org. ●

Länsstyrelsen släpper igenom Norra Frösunda

I TIDIGARE NUMMER AV HAGABLADET HAR utvecklingen av ärendet med bebyg-gelsen vid Brunnsvikens nordvästra ände diskuterats. Längs E4:an har Solna för avsikt att uppföra en rad kontorshus, 5- till 6 våningar höga, och därbakom ett område med bostads-hus. Med denna fasadfront skapas en kompakt mur mot Brunnsviken och Nationalstadsparken.

I ett tidigare yttrande har länsstyrelsen flaggat för att fasadfronten inte är lämplig med hänsyn till Nationalstadsparkens kulturvärden, eftersom parkens gröna inramning därmed går förlorad (på ytterligare en plats). Yttrandet var intressant, eftersom länsstyrelsen för första gången hänvisade till Nationalstadsparkens värden vid plane-ring av ny bebyggelse utanför parkens gränser. Men, vid en sammanvägning med andra motstående samhällsintres-sen, stannar nu ändå länsstyrelsen vid att exploateringen är godtagbar.

Förbundet för Ekoparken har helt nyligen överklagat länsstyrelsens beslut till regeringen. Yttrandet menar att länsstyrelsens avvägning är oriktig, att den gör en bristfällig utredning av den gamla Uppsalavägens status som fornminne och att gångbroförbindel-sen till Lings kulle innebär ett intrång i Nationalstadsparken. Överklagandet står att läsa på förbundets hemsida, www.ekoparken.org.

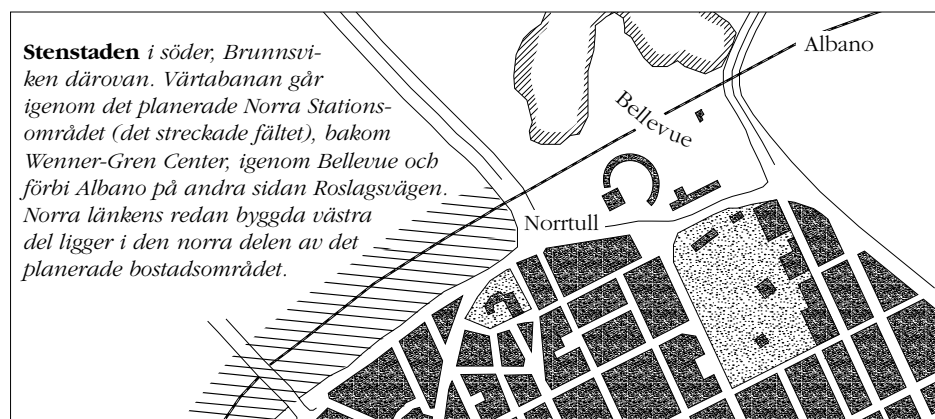
En alternativ lösning, som har stöd av bland andra Haga-Brunnsvikens väner, innebär att en åssträckning som tidigare schaktats bort återskapas och trädplanteras och att denna blir det nya områdets avslutning mot vattnet. ●

Igelbäcken naturreservat

MILJÖKONTORET I SOLNA HAR LÄMNAT ett remissförslag till naturreservat i Igelbäcken vid Ulriksdal. I en med Förbundet för Ekoparken och Kommittén för Gustavianska parken gemensam skrivelse framhåller Haga-Brunnsvikens väner förslaget värnande och vårdande ambitioner.

Skrivelsen betonar vikten av att de kraftiga barriärerna mellan Väster- och Överjärva, E4:an och stambanan, lyfts upp på broar som tillåter passage av fauna och flora.

Av betydelse för naturreservatets kvalitet är också att den angränsande, planerade bebyggelsen vid Ulriksdals-fältet inte tillåts expandera så nära området som i nu liggande planer. ●

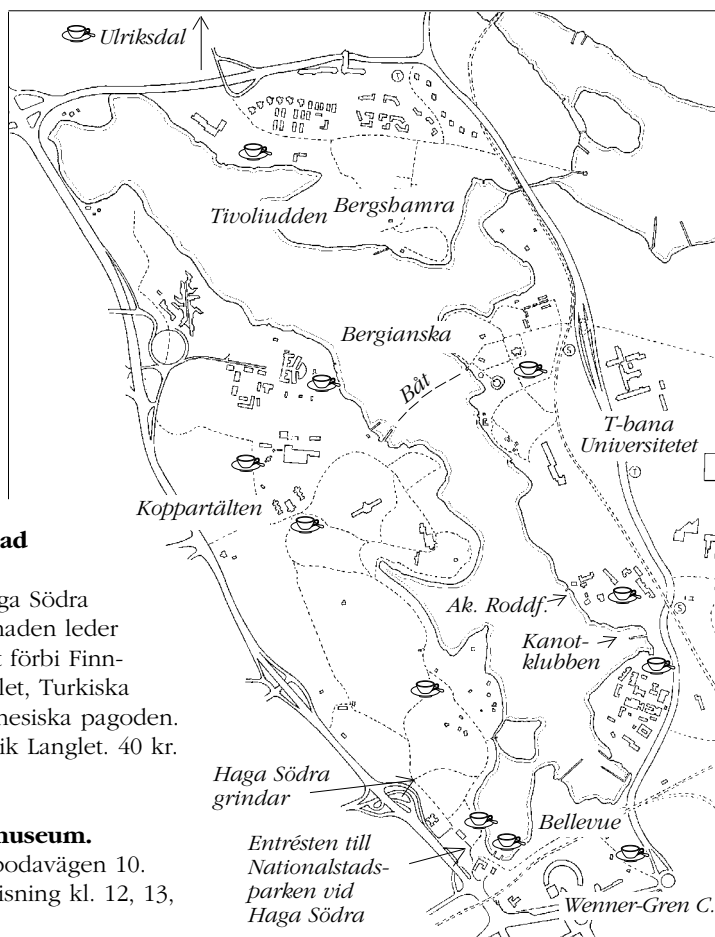


HAGADAGEN SÖNDAGEN DEN 9 JUNI 2002

Aterigen är det dags för Hagadagen, en dag i grönskans och upptäckarglädjens tecken. I samarbete med berörda institutioner och med hjälp av sakkunniga guider och ledare ordnas rabatterade besök och visningar på nedan nämnda institutioner liksom ett antal vandringar i parken mellan kl. 11.30–16.00 (cirka).

Haga-Brunnsvikens vänner arrangerar Hagadagen med hjälp av Dagens Nyheter. Medlemmar i föreningen och Dagens Nyheter's prenumeranter, mot uppvisande av DN-kortet, får 50% rabatt på alla nedan angivna priser. Rabatterna gäller normalt två vuxna och två barn under 7 år per DN-kort. Rabatten gäller även entrépriset till museerna och båtturer.

Haga-Brunnsvikens vänner finns på plats under dagen vid ett bokbord framför Koppartälten. Väl mött!!



VANDRINGAR OCH VISNINGAR:

Kl. 12.15: Med Bellman och Gustav III i Haga.

Litteraturvetare Bengt Jonshult leder en historisk vandring med musikaliska inslag. Samling vid Koppartälten. 40 kronor.

Kl. 13.00: Bellevue och Stallmästaregården.

Arkitekt Jana Zupanc berättar. Samling vid entréstenen vid Haga Södra. 40 kronor.

Kl. 13.00: Parkvandring i Ulriksdal.

Guide Lasse Brundin. Samling vid Confidencen. 40 kronor.

Kl. 13.00: Ekoparken som miljö-historiskt arkiv.

Docent Ann Marie Robertsson leder en vandring till Laduviken och berättar om områdets kvartärgeologi, arkeologi och historia. Samling T-banestation Universitetet.

Kl. 14.00: Cykeltur längs Brunnsvikens stränder.

Vid styret: Peter Schantz, Haga-Brunnsvikens vänner. Turen går upp till Ulriksdal och sedan åter till staden. Gratis. Ta gärna med matsäck! Samling vid Wenner-Gren Center.

Kl. 15.00: Tivoliudden och Bergshamra.

En kulturhistorisk vandring under konstnär Egil Malmstens ledning. Samling vid Malmstenshuset, Pipersvägen 18. 40 kronor.

Kl. 15.00: Promenad i Hagaparken.

Samling vid Haga Södra grindar. Promenaden leder oss bland annat förbi Finnstugan, Plåtskjulet, Turkiska kiosken och Kinesiska pagoden. Slottsarkitekt Erik Langlet. 40 kr.

MUSEER:

Carl Eldhs ateljémuseum.

Bellevue, Lögebodavägen 10. Öppet 12–16, visning kl. 12, 13, 14 och 15.

Gustav III:s paviljong.

Vid Brunnsvikens strand i Hagaparken. Öppet 12–16, visning kl. 12, 13, 14 och 15.00.

Fjärilshuset – Haga trädgård.

Bakom Koppartälten i Hagaparken. Öppet 11–17.30.

Haga parkmuseum, Koppartältet.

Öppet 12–16. Gratis.

Bergianska trädgården.

Victoriahuset och Edvard Andersons växthus hålls öppna kl. 11–17, entré 10 respektive 40 kronor. Besök i trädgården är gratis.

Ulriksdals slott.

Öppet 12–16, visning kl. 12, 13, 14 och 15.00.

Medicinhistoriska museet Eugenia.

Museet ligger i södra delen av Karolinska sjukhusområdet, på andra sidan E4:an sett från Haga Södra. Öppet 11–16. Servering finnes!

Haga Södra grindar

Entrésten till Nationalstadsparken vid Haga Södra

BÅTTURER:

Kl. 10.00: Till Haga genom Ekoparken, världens första Nationalstadspark!

Strömma Turism & Sjöfart AB ordnar en guddad tur med Henrik Waldenström som ciceron.

Avgång kl. 10.00 från Strömkajen (vid Grand Hotel) till Haga slott via Bergianska trädgården. Ankomst kl. 12.00. Återfärd kl. 14.00 från Haga slott med ankomst till Strömkajen senast kl. 16.00. Enkel resa 140 kr., 70 med DN-kortet. Barn halva priset. Ingen bokning.

Kl. 12–14: Turer mellan Bergianska trädgården och Haga slott.

Avfärd från Bergianska ca. 12.00, 12.30, 13.00, 13.30 och 14.00. Färden mellan Bergianska trädgården och bryggan nedanför Haga slott tar 5 minuter. Enkel resa 20 kronor, 10 kronor med DN-kortet.

PADDLING OCH RODD

Akademiska roddföreningen

håller öppet hus mellan 13.00 och 14.00. Besök en äkta inriggad med cox eller kanske till och med två!

Brunnsvikens Kanotklubb

Hyr en kanot och få ett helt nytt perspektiv på Brunnsviken och dess stränder. Klubben bjuder på 25 procents rabatt under Hagadagen! Öppet 10.00 – 20.00. Var ute i god tid!

Hagadagen är bara början!

Följ med onsdagen den 4 september, då naturgeograf Karl-Erik Perbans leder en vandring i Haga! Samling innanför Haga Norra grindar kl. 18.00.

HAGA – BRUNNSVIKENS VÄNNER

Bli medlem!

Årsavgift 125 kronor. Familjemedlem, ungdom och studerande upp till 25 år 50 kr.
Föreningar och företag 250 kr. Postgiro: 428 37 57 – 5.